

PWN-Brief

Pastoraat voor woonwagenebewoners, Sinti en Roma in Nederland

Emmaplein 19 B, 5211 VZ 's-Hertogenbosch

nummer 16 – april 2011

Deelnemers aan de internationale conferentie van het CCIT in Rolduc, Kerkrade, onder wie enkele Kleine Zusters van Charles de Foucauld. Foto: © Andrei George

Jan van der Zandt m.s.c.
dertig jaar landelijk woonwagenepastor / 3, 4

Zr. Paula Pijnaker: *Gebed verhoord* / 5

CCIT-Conferentie in Rolduc - Kerkrade
8, 9 en 10 april 2011 / 6, 7

Wij delen mee

In memoriam

De jeugdjaren van **Lily van Angeren-Franz** (1924 - † 8 maart 2011) waren getekend door de Tweede Wereldoorlog en de deportatie naar het concentratiekamp Auschwitz. Haar ervaringen in deze periode werden beschreven in het boek *Lily. Het unieke levensverhaal van een zigeunerin*. Tot op hoge leeftijd was zij betrokken bij herdenkingen, onder andere in Westerbork.

Zr. Maria Elsa Segerink (1929- † 9 maart 2011), Franciscanes van Heythuysen, was tot 2004 jarenlang een blijmoedige contactpersoon voor de woonwageneigenaren in en om Oldenzaal. Door veelvuldig wagenbezoek bouwde ze talrijke persoonlijke contacten op. Toen ze het wat rustiger aan ging doen, gaf ze het stokje door aan Derka van Rijszen, zelf van reizigersafkomst.

Het Lourdeswinkeltje dat broeder **Paulus Giesbergen** (1940- † 12 februari 2011) jarenlang runde in de Nieuwstraat in Deventer trok veel woonwageneigenaren aan. Hij verkocht niet alleen religieuze artikelen, kaarsen, medailles en rozenkransen, hij was tevens een 'pastor' die kon troosten en bemoedigen.

Agenda

19 mei 2011

Herdenking Sinti- en Roma-oorlogsslachtoffers.

www.kampwesterbork.nl

24 mei 2011

Besloten bedevaart van woonwageneigenaren Beukbergen naar Kevelaer.

30 juni t/m 3 juli 2011

Internationale Sintibedevaart naar Banneux (B.)

Infocentrum Banneux, tel. 00 32 43600222

14 t/m 17 juli 2011

Voor het 30ste achtereenvolgende jaar: *Culturele Sintibedevaart Roermond.*

Info: Commissie Sintibedevaart, tel. 06-22928940

PWN, tel. 073-6921399

21 t/m 24 juli 2011

Internationale Sintibedevaart Germershausen (bisdom Hildesheim).

www.zigeunersee.lsoerge.de

Zoni Weisz spreekt Duits parlement toe

Op 27 januari 1945 werd het concentratiekamp Auschwitz-Birkenau door Russische troepen bevrijd. Die dag is in 2005 door de Verenigde Naties uitgeroepen tot Holocaust Memorial Day. Het Duitse parlement nodigt elk jaar een spreker uit om hierbij stil te staan. De Nederlander Zoni Weisz (74), als eerste vertegenwoordiger van de Sinti en Romagemeenschappen ooit, was dit jaar uitgenodigd om in Berlijn een toespraak houden.

In de oorlog kwamen over heel Europa 500.000 Sinti en Roma om in de Duitse vernietigingskampen. Zelf overleefde de destijds 7-jarige Zoni Weisz als enige van zijn familie de holocaust, doordat hij met hulp van een 'goede' agent wist te ontsnappen van

het perron waar het zogenoemde zigeunertransport op 19 mei 1944 klaarstond voor vertrek naar Auschwitz. In zijn rede noemde hij de vervolging van de Sinti en Roma een vaak vergeten deel van de holocaust en wees hij op de behandeling van de bevolkingsgroepen in met name Oost-Europa, waar nog steeds sprake is van mensonterende omstandigheden.

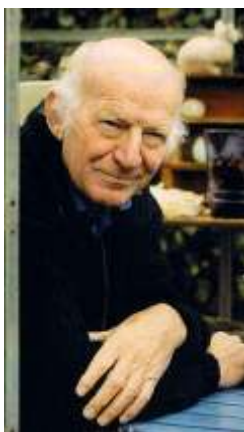
Van de 245 Nederlandse Sinti en Roma die in 1944 werden getransporteerd, overleefden er slechts een dertigtal. Op 19 mei a.s. vindt de jaarlijkse herdenking van deze oorlogsslachtoffers plaats in Westerbork. www.kampwesterbork.nl

Pater Jan van der Zandt m.s.c. dertig jaar landelijk woonwagendor

Het gezicht van het landelijke woonwagendor

De viering van zijn vijftwintigjarig jubileum als landelijk pastor schoot erbij in door de zakelijke ontwikkelingen binnen de eigen organisatie. Als 1 februari 2011 nadert, de dag waarop hij zich op de kop af drie decennialang onverminderd pastoraal en diaconaal inzet voor de woonwagendor, Sinti en Roma in Nederland, zegt hij laconiek: 'Wat is nou dertig jaar, zo 'n termijn vier je toch niet?'

Foto: © A. Reyneveld, 2010

Pater Jan van der Zandt

m.s.c. (1942) is – zo lezen we in de diverse artikelen die recentelijk over hem verschenen – al dertig jaar hét gezicht van het pastoraat ten

behoefte van woonwagendor, Sinti en Roma in Nederland. Hij weet er ook alles van, is de mening van een interviewer. In de afgelopen decennia heeft hij zo veel ervaringen opgedaan in de wereld van deze bevolkingsgroepen dat vrijwel elke nieuwkomer in het vak, een pastor of diaken, een welzijnsfunctionaris of onderzoeker, de pastor opzoekt om zich eerst maar eens goed door hem te laten bijpraten. Geïnspireerd en vol goede moed verlaten de meesten zijn kleine kantoor aan het Emmalein te 's-Hertogenbosch. Ook bij conflicten, crisismomenten of persoonlijke problemen weet men de woonwagendor al snel te vinden. Deze biedt niet alleen een luisterend oor, ook openingen en oplossingen, of hij neemt het voortouw, altijd vriendelijk en met een soms onvoorstelbaar geduld. Nieuwe projecten, structureel overleg, fondswerving, organisatie van bedevaarten, internationale congressen, wagenbezoek, overleg met hulpverlenings- en overheidsinstanties, 'moeilijke' begrafenissen, een gesprekje met een bisschop of burgemeester, het staat allemaal in zijn agenda genoteerd. Werkweken van zestig uur vormen dan ook geen uitzondering.

Door zijn nauwe betrokkenheid met de bevolkingsgroepen bereikt hij vrijwel altijd zijn doel, want als er ergens voor hem een voordeur wordt dichtgeklapt, klopt hij aan de achterdeur aan.

Verharding

Hij heeft veel zien veranderen in de loop van de afgelopen dertig jaar en niet alles in positieve zin, is zijn ervaring. 'We zijn met de ontwikkeling van de decentralisatie meegegaan en de pastorale zorg voor de woonwagendor, Sinti en Roma verschoof van categoriaal naar regionaal, oftewel van de aalmoezeniers, de paters, naar de parochie. Al die tijd hebben we de parochiegeestelijken en nog werkzame aalmoezeniers trachten te adviseren. Wat je in de gehele samenleving ziet, gebeurt ook veelal in de Kerk. Men verhardt. Waar voorheen de paters op de centra geliefd waren om hun medeleven, hun warmte en oprechte interesse, lijkt het nu vaak om regels te gaan. En dat is zo jammer, want op die manier horen wij als christenen niet met elkaar om te gaan. Eerst moet er de interesse zijn voor de mens, dan komen de regels pas.' (2)

Als er ergens voor hem een voordeur wordt dichtgeklapt, klopt hij aan de achterdeur aan

Voor de Roma

De zorgen van pater Van der Zandt gaan in deze tijd vooral uit naar de positie van de Roma in Kerk en samenleving. In 1978 kwam een grote groep zigeuners uit het voormalige Joegoslavië naar Nederland. Na veel getouwtrek mochten ze hier blijven. In de jaren negentig dreef de Kosovo-oorlog groepen richting West-Europa en in 2007 trokken er honderden Roemeense Roma naar ons land. Naar schatting zijn er nu zo'n 6.000 Roma in Nederland en dit aantal groeit nog steeds door natuurlijke aanwas, partners uit het buitenland en gelukszoekers die op

een toeristenvisum een graantje van onze welvaart proberen mee te pikken.

Deze laatsten komen veelal in beeld als straatartiesten, muzikanten en krantverkopers.

‘Steeds vaker kopen deze Roma Zelfkranten (straatkranten) in om ze daarna te verkopen. Op die manier verdienen ze geld om thuis, in hun vaderland, bijvoorbeeld hun huis op te knappen. Wat ze met elkaar gemeen hebben, is dat ze hier kruimeltjes komen halen.

Kruimeltjes die welvarende instellingen laten vallen en die voor de zigeuners goed genoeg zijn.’ (1)

Zorgelijk

Het is geen vanzelfsprekendheid dat de Roma die in Nederland verblijven – er zijn ook honderden statelozen die voor de overheid niet eens bestaan – het hier gemakkelijk hebben en geïntegreerd raken.

‘Er bestaan grote cultuurverschillen en wederzijds onbegrip tussen de Roma en Sinti gemeenschap en de Nederlandse samenleving. Aan beide zijden heerst wantrouwen, wat weer bijdraagt aan verdere vooroordelen. De hoge werkloosheid en de soms alternatieve inkomstenverwerving dragen evenmin bij aan integratie. De maatschappelijke positie van Roma en Sinti in Nederland is zorgelijk. De achterstanden in de deelname aan het onderwijs en aan de arbeidsmarkt zijn aanzienlijk. Op alle terreinen spelen zowel slechte ervaringen als vooroordelen een belangrijke rol bij het ontstaan van een negatieve houding die makkelijk uitmondt in achterstelling. Zo speelt op het gebied van arbeid niet alleen het lage opleidingsniveau Roma en Sinti parten, maar ook de beeldvorming die werkgevers jegens deze bevolkingsgroep hebben.’ (3)

Belangenbehartiging

Burgers en parochianen zien woonwagenebwoners, Sinti, maar vooral de Roma nog vaak als aparte groepen die buiten de samenleving staan, is de mening van pater Van der Zandt. Daardoor nemen zij nog steeds een geïsoleerde positie in. Zijn werk concentreert zich de laatste jaren dan ook vooral op het bemiddelen tussen deze bevolkingsgroepen en kerkelijke instanties, overheids- en onderwijsinstellingen, want: ‘Nog steeds, en

misschien wel meer nodig dan voorheen, wijzen wij op de achterstandssituatie van deze mensen. Bij de overheid en de Kerk vallen ze vaak tussen wal en schip.’ (2) Extra aandacht en belangenbehartiging voor de Roma vindt sinds 2007 plaats door het door hem opgestarte Helpproject, later Romaproject, en door een samenwerking met het Missionair Servicecentrum Tilburg.

Wie goed doet

Zijn niet aflatende inspanningen voor de verbetering van de positie van woonwagenebwoners, Sinti en Roma in zowel de Kerk als de samenleving zullen zeker zijn vruchten afwerpen, daarvan is pater Van der Zandt overtuigd. Daar is echter wel een beetje hulp bij nodig, met name van de parochies: ‘Willen we in Nederland de integratie van woonwagenebwoners, Sinti en Roma in Kerk en samenleving echt kans geven, dan moeten we openstaan voor hun eigenheid en die een plek geven, ook in de parochie. Beide kanten, de woonwagenebwoners, Sinti, Roma en de burgers moeten werken aan relatieverbetering. Het gaat niet in eerste instantie om een goede parochiestructuur, maar om een open, vriendelijke houding van de pastor en de parochianen. Wie goed doet, goed ontmoet, ook al zal er veel geduld voor nodig zijn.’ (2) ■

Jan van der Zandt m.s.c. (l.) en Sinto Hannes Weiss tijdens de Sintibedevaart Roermond.

Foto: P. Ermers, 2010

- (1) ‘Ze komen hier de kruimeltjes halen’, Jan de Vries, De Zelfkrant, november 2010;
 (2) *Het lief en leed van de woonwagenebwoners*, Y. Koopman-Snep, Bisdomblad 's-Hertogenbosch, september 2010;
 (3) *Tussen kwetsbaarheid en hoop. In gesprek met Jan van der Zandt*, Will van de Ven, KNR bulletin, nummer 1, maart 2011.

Als wietteelt op je pad komt, wat doe je dan?

Laat niemand zeggen dat bidden niet helpt

Een duidelijke spraak en het accentloze taalgebruik van zuster Paula Pijnaker (72), lid van de congregatie van de Dochters van Maria en Jozef te 's-Hertogenbosch, beter bekend als de zusters van de Choorstraat, verradt haar werkzame verleden: het geven van onderwijs, eerst aan kinderen in het doveninternaat Sainte Marie te Eindhoven en later op het instituut voor doven en slechthorenden in St.-Michielsgestel (N.Br.). Sinds een jaar of zeventien is ze als contactpersoon betrokken één grote familie van twaalf woonwagengezinnen op een klein woonwagencentrum.

Wekelijks bezoekt zuster Paula Pijnaker (rechts op de foto tijdens een kraambezoek)

de woonwagenlocatie aan de rand van St.-Michielsgestel. Ze helpt de kinderen met hun huiswerk, leeft mee met de bewoners in hun wel en wee, deelt in hun vreugde en verdriet en strijdt tegen al het onrecht dat de bewoners in haar ogen wordt aangedaan. In het najaar van 2009 wordt ontdekt dat er enkelen zijn die achter in de schuurtjes 'plantjes kweken in een betonnen bak met een lampje erboven'. Op zich is dit niet verboden, zij het dat het hier ging om wietteelt. Ook voor zuster Paula kwam dit als een volslagen verrassing. 'Zelf had ik er niets van gemerkt,' blikt ze terug, 'maar toen het eenmaal aan het licht kwam, was de consternatie groot. De woningstichting, die sinds enkele jaren de eigenaar is van het woonwagencentrum, sloeg groot alarm en spande een rechtszaak aan waarbij vier gezinnen werden veroordeeld. Zij moesten per direct voor een periode van vijf jaar, met wagen en al, de locatie en hun familie te verlaten.' Deze zware straf was voor zuster Paula onbegrijpelijk en onacceptabel. Verontwaardigd is ze nog steeds: 'Eerst heeft de gemeente jarenlang weinig naar de mensen omgekeken en het onderhoud verwaarloosd. Daarna nam de woningcorporatie het beheer over en maakte in twee jaar tijd amper met de bewoners kennis. En dan zo'n harde maatregel! Waar moesten de mensen naar toe? Uitwijken naar een camping? Onbetaalbaar. Naar een ander

woonwagencentrum? Onmogelijk. Natuurlijk, er had iets plaatsgevonden wat strafbaar is, maar bij de gevolgen waren ook kinderen betrokken, zieken, ouderen, die feitelijk hiermee niets van doen hadden. Allemaal werden ze op één hoop gegooid.'

Hulp van Boven

En dus kwam zuster Paula in het geweer. Ze stelde brieven op en ging samen met pater Jan van der Zandt m.s.c., de landelijk coördinator van het woonwagendorp, in gesprek met gemeenteambtenaren en directieleden van de woningstichting. Dat hielp. Door een stevig beroep te doen op de humanitaire kant van de zaak werd de periode van vijf jaar uiteindelijk teruggedraaid naar twee en de wagens mochten, onbewoond, verzegeld en met zware betonblokken gebarricadeerd, op de locatie blijven staan. Dat de betreffende gezinnen nochtans geen dak boven het hoofd hadden en blijkbaar anderen alleen maar tot last waren, was voor zuster Paula onverteerbaar. 'Ik kon het leed niet langer aanzien en heb mijn medezusters in het klooster ingeschakeld om door gebed een oplossing van Boven af te smeken.' En laat niemand zeggen dat bidden niet helpt. Vlak voor de vroeg invallende winter van 2010 mochten deze mensen terug naar hun wagens. Het indringende gebed van de zusters bleek verhoord. Hoewel de zaak nog een flinke nasleep kent van boetes, nabetalingen en niet als laatste: smaad van de buitenwereld, heerst er nu een blijde en dankbare stemming. Met grote dank aan zuster Paula, die nog immer en onverstoord wekelijks de woonwagenlocatie aan de rand van St.-Michielsgestel bezoekt. ■

CCIT - Europese Romaconferentie in Rolduc, Kerkrade

Hoop voor de kwetsbaren

Op 8, 9 en 10 april jl. werd in Rolduc, Kerkrade de conferentie gehouden van het **Comité Catholique International pour les Tsiganes**, afgekort het **CCIT**. Het CCIT is een beweging van geestelijken en leken die zich in de Europese landen inzetten voor de pastorale zorg onder de Roma, Sinti en woonwagenbewoners. Elk jaar vindt er een samenkomst plaats in telkens een ander land. Nederland trad ditmaal op als gastland. Het initiatief hiertoe was genomen door pater Ton Storcken s.m.a., voorzitter van het PWN. Naast landelijk pastor Jan van der Zandt bestond de Nederlandse delegatie uit een tiental afgevaardigden.

Nieuwe aarde, nieuwe hemels

Uit twintig Europese landen kwamen zo'n honderdtwintig priesters, religieuzen, pastorale werkers, diakens en leken – onder wie Roma zelf – bijeen, die zich onder voorzitterschap van de Italiaanse priester **Don Piero Gabella** en de medeoprichters van het CCIT, **Léon en Elisa Tambour**, enkele dagen bogen over het thema *De Roma in een Europa in wording: vanuit hun kwetsbaarheid: de hoop!* De sfeervolle ambiance van het conferentieoord Rolduc in Kerkrade, met ook nog eens zomerse temperaturen voor de tijd van het jaar, maakte dit niet al te gemakkelijke onderwerp voor de deelnemers wat minder zwaar.

Twee interessante lezingen zetten de aanwezigen aan het denken. De Franse socioloog **Jean-Pierre Liégeois** gaf aan dat de 'Romaproblematiek' tegenwoordig ge-

zien wordt als een algemeen Europees probleem, waardoor nationale of regionale initiatieven niet verder worden ontwikkeld. Om dit risico tegen te gaan pleit hij voor nieuwe houdingen van de overheden en kerken én van de Roma zelf, om per land en per regio eigen verantwoordelijkheden te nemen voor het welzijn van de Roma.

Myriam Tonus, Belgisch theologe, stelde dat de kwetsbaarheid de teelaarde is van de hoop op 'een nieuwe aarde, nieuwe hemels'. Deze hoop is een weigering van het noodlot en geeft een aansporing om in actie te komen. De hoop verplicht om aan de alarmbel te trekken als de uitsluiting van Roma gebagatelliseerd wordt en als normaal wordt beschouwd. Daarnaast kunnen door de hoop de uitgestotenen wakker worden geschud om te voorkomen dat zij zelf berusten in een kwetsbaarheid van wanhoop waar geen enkele beweging meer in zit.

Ontmoeting

Na de lezingen volgden discussies in groepen, waarvan de uitkomsten later - in acht verschillende talen - zouden worden geëvalueerd.

Ondanks het volle programma was er voldoende gelegenheid voor ontmoeting, zowel in de kloosterwandelingen als tijdens de gezamenlijke maaltijden.

Op de zaterdag volgde een ontspannen feestavond met door de deelnemers zelf meegebrachte land- en streekgerechten. Sommigen konden de opzweepende klanken van een zigeunerorkestje niet weerstaan en dansten onder luid applaus enthousiast door de zaal.

Samen onderweg

Mgr **Fr. Wiertz**, bisschop van het bisdom Roermond, en mgr.

A. Hurkmans, bisschop van het bisdom 's-Hertogenbosch, gingen op respectievelijk zaterdag (<foto) en zondag voor in de eucharistievieringen. Een veertigtal concelebranten vanuit de CCIT-kring zelf nam plaats in de koorbanken. Bisschop Wiertz benadrukte dat het vroegere reisgedrag van de Roma overgeslagen is op de hedendaagse mens en dat we allen - gezamenlijk - als gelovigen en niet-gelovigen onderweg zijn.

Als gedelegeerde van de Nederlandse Bisschoppenconferentie sprak mgr. Hurkmans de deelnemers – die in vaak moeilijke omstandigheden hun pastorale werk verrichtten – bemoedigend toe. Hij blikte vooruit op het komende paasfeest, waarin we vieren dat de Heer verrijst en hoop geeft aan de gehele mensheid en aan ieder mens afzonderlijk.

Nederland

Omdat dit jaar de conferentie in Nederland plaatsvond, gaf **Jan van der Zandt m.s.c.**, landelijk woonwagenaar, een inkijkje in de geschiedenis van het woonwagenaarstotaal in Nederland. Een tentoonstelling bracht zijn woorden in beeld en de brochures over dit onderwerp vonden massaal aftrek. Pater Van der Zandt benadrukte dat de oorspronkelijke reizigers en de Sinti en Roma in vrijwel elke situatie waarin zij door overheidsbesluiten terechtkwamen, trouw zijn gebleven aan hun traditionele stijl van wonen, leven en geloven, met een God die hen beschermt.

Ter afsluiting van de driedaagse conferentie vond op zondagmiddag een excursie plaats naar de basiliek van de Heilige Servatius en die van Onze Lieve Vrouw ten Hemelopneming in Maastricht. Loco-burgemeester André Willems gaf later op de dag tijdens de gezamenlijke maaltijd in het Golden Tulip Hotel het Europese gezelschap een indruk van 'zijn' stad als voorbeeld van rechtschapen minderhedenbeleid.

Naar de uithoeken

Ieder ging daarna zijns wegs, de meesten klaar voor vertrek, al bleek dit niet het eenvoudigste onderdeel van het internationale congres te zijn.

Conferentieoord Rolduc in Kerkrade ligt in het zuidelijkste puntje van Limburg en dus van Nederland. Hoe kom je dan zo gauw met het openbaar vervoer weer thuis als je naar Ottweiler (Duitsland) moet, naar Mallemort (Frankrijk), Brno (Tsjechië), Komló (Hongarije), Alcobaca (Portugal), Dublin (Ierland), Bardejov (Slowakije), Pavia (Italië), of met de laatste trein naar Oldenzaal?

Ongetwijfeld hebben deze religieuzen en leken hun bestemming bereikt. Met nieuwe hoop in hun bagage zijn zij teruggekeerd naar de uithoeken van het hedendaagse Europa waar zij hun werkzaamheden zullen voortzetten voor het welzijn van de Roma, Sinti en woonwagenaars in hun eigen land. ■

Foto's: Andrei George

Colofon

De *PWN-Brief* is een viermaandelijks uitgave van het PWN en verschijnt in de maanden april, augustus en december.

Interviews en teksten

Jan van der Zandt m.s.c.
Hélène van Hout

Lay-out en eindredactie

Hélène van Hout

Druk

Drukkerij *Zelfkrant*,
's-Hertogenbosch

Contactadres

Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland - PWN
Stichting Media PWN
Stichting Mgr. Bekkersfonds
Emmaplein 19 B
5211 VZ 's-Hertogenbosch
Tel. 073-6921399
E: pw.in@telfort.nl
Meer informatie onder:
www.rkdiaconie.nl

Giften

Een vrijwillige bijdrage om deze *PWN-Brief* te bekostigen stellen wij zeer op prijs en is welkom op bankrekening 12.19.05.101 of gironummer 3607300 ten name van het Pastoraat Woonwagenbewoners in Nederland te 's-Hertogenbosch.
Giften voor acute noodhulpverlening ten behoeve van woonwagenbewoners, Sinti en Roma zijn welkom op bankrekeningnummer 12.19.82.742 ten name van de Stichting Mgr. Bekkersfonds te 's-Hertogenbosch.

Het PWN wordt ondersteund door een solidariteitsbijdrage van de gezamenlijke religieuzen in Nederland via de commissie PIN, e.a.

Uitgesproken...

- Uitgesloten -

'Het kan en mag niet zo zijn dat een volk dat eeuwenlang gediscrimineerd en vervolgd is, nu in de 21ste eeuw nog steeds wordt uitgesloten en beroofd van een eerlijke kans op een betere toekomst.'

Zoni Weisz in zijn rede voor de Duitse Bondsdag in Berlijn,
27 januari 2011

- Illusie -

'De grote vijanden van de hoop zijn de haast en het ongeduld, want zij dwingen ons tot het bewandelen van binnenwegen.

Het is een illusie mensen te willen veranderen door hun vertrouwen te winnen met het uitdelen van voorrechten of hen te verplichten met sluwheid of dwang, en ze aldus gemakkelijker te integreren in onze projecten.'

Voorzitter **Don Piero Gabella**,
in zijn openingstoespraak van de
CCIT-conferentie, Kerkrade, 9 april 2011

- Waardering -

'De bewoners van het woonwagencentrum vormen een hechte gemeenschap. Het leven en werken van deze mensen wordt in het algemeen niet juist beoordeeld. Ze worden vaak met de vinger nagewezen. Maar als je hen beter leert kennen, ontdek je hun mooie, menselijke en sociale kanten en ga je waardering voor hen voelen. Dat is mijn ervaring.'

Zr. Paula Pijnaker in *De Heeriaan*, contactblad van de
Zusters van de Choorstraat, jrg.39, najaar 2010

- Afwijzing -

'De weigering om de Roma een terrein toe te wijzen waar zij kunnen verblijven, gaat verder dan dat: het staat symbool voor de weigering om hun 'een plaats' te geven binnen de gemeenschap.'

Myriam Tonus, theologe, in haar lezing *In het hart van de broosheid, de hoop*, CCIT-Conferentie, Kerkrade, 9 april 2011

- Herinneren -

*Waarom zou men mij vergeten
nu ik er niet meer ben?
Wat wij voor elkaar betekenden
zal niet veranderen.
Alles blijft voor eeuwig hetzelfde.*

Tekst op het nagedachtenisprentje van **Lily van Angeren-Franz**